

застосовувати фізичні закони і закономірності, створює умови для реалізації принципу політехнізму.

Список використаних джерел

1. Бугайов О.І., Коршак Є.В., Корсак К.В. Тести. Фізика. – К. : Освіта, 1993. – 95 с.
2. Гапоник Т.Э., Матецкий Н.В. Обучение учащихся методам решения физических задач // Физика: проблемы обучения. – 2006. – № 4. – С. 27–28.
3. Гольдфарб Н.И. Сборник вопросов и задач по физике: Учеб. пособие. – 5-е изд. – М.: Высш. шк., 1983. – 351 с.
4. Гончаренко С.У. Фізика: Методи розв'язування задач. – 2-е вид. – К. : Либідь, 1996. – 128 с.
5. Дослідницькі задачі з фізики / Галатюк Ю.М., Рибалко А.В., Тищук В.І. – Х. : Вид. група. «Основа», 2007. – 160 с.
6. Каменецкий С.Е., Орехов В.П. Методика решения задач по физике в средней школе. – М : Просвещение, 1971. – 448 с.
7. Концепція фізичної освіти у 12-річній загальноосвітній школі: Проект / Авт. О. Бугайов // Фізика та астрономія в школі. – 2001. – № 6. – С. 6–13.
8. Перельман Я.И. Занимательная физика. – Москва : Наука, 1979. – 129 с.
9. Римкевич А.П. Збірник задач з фізики для 8–10 кл. середньої школи. – 8-е вид., перероб. – К. : Рад. шк., 1987. – 176 с.
10. Тульчинский М.Е. Качественные задачи по физике в 6–7 классах. Пособие для учителей. – М. : Просвещение, 1976. – 127 с.
11. Фізика. Астрономія. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів 7 – 12 класи / О.І. Ляшенко, М.І. Дзюбенко. – К. : Перун, 2005, 2006. – 79 с.
12. Ю.О. Жук. Розв'язування дослідницьких задач з фізики із застосуванням нових інформаційних технологій / Наук.-метод. зб. : Проблеми освіти. – Вип. 6. – Київ, 1996, – С. 57–63.

The article described the general and partial methods the applied physical problems. Defined criteria of practical abilities to apply physical laws and principles. The structural-functional model gnostic zadachnoyi situation.

Key words: *the methods of solution, applied physical problems, structural-functional model, the dynamics of gnosticism, the educational process.*

УДК: 37.091.32:33

Олійник Н. Ю.

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ЕКОНОМІКИ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОСВІТИ

У статті проаналізовано шляхи активізації процесу навчання, їх суть та змістове наповнення; узагальнено різновиди індивідуальних, групових та колективних творчих справ активізації діяльності школярів. Обґрунтовано дидактичні умови активізації навчальної діяльності старшокласників при вивченні економіки в школі, схарактеризовані методи інтерактивного навчання.

Ключові слова: *навчально-виховний процес, активізація пізнавальної діяльності, інтерактивне навчання, технологічні підходи до організації процесу навчання.*

Демократичні перетворення в соціально-економічних умовах українського суспільства викликає необхідність реформування освіти. Модернізація економічної освіти в умовах створення і становлення інформаційного суспільства, нових вимог

до науки і освіти стає особливо актуальною з огляду приєднання до європейського освітнього простору. Поступово змінюється ставлення до місця і ролі освіти в суспільстві, не викликає заперечень, що конкурентоспроможність освіти є найважливішим чинником управління процесами розвитку суспільства. Тому процес реформування освіти має бути спрямований на формування особистості, здатної працювати в змінених економічних умовах.

Сучасна система освіти потребує суттєвих змін в методиці навчання, що стосуються комп'ютеризації, соціально-культурної збалансованості в освіті, підвищення педагогічної культури, креативності економічного мислення майбутніх фахівців в різних галузях економіки. Саме тому, важливим для учнів є не тільки вміння оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, володіти й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя.

Важливою є проблема оптимізації навчально-виховного процесу, активізації пізнавальної діяльності учнів, розкриття структури навчального процесу, особливостей організації самостійної пізнавальної діяльності школярів, дослідження впливу навчання на формування життєво важливих особистісних якостей, суті понять навчання та учіння, впливу самоорганізації, самоконтролю на успішність учнів, а також активну творчу діяльність. Активізація – постійний процес управління пізнавальною діяльністю учнів, спонукання до енергійного, цілеспрямованого навчання, подолання неуспішності, пасивності й стереотипності. Сукупність різноманітних методів, прийомів і засобів активізації у педагогічній теорії визначається як узагальнений термін «активні методи навчання».

Теоретико-методологічною основою дослідження означеної проблеми у старшокласників є праці філософів, видатних педагогів, психологів, науковців, що становлять спільні закони розвитку природи, суспільства і людини; теоретичні положення про цілісність світу, соціально-економічну детермінацію свідомості й поведінки особистості; про людину як діяльну істоту.

У наукових працях С. Ф. Анісімова, А. С. Арсен'єв, А. А. Гусейнова, О. Г. Дробницького, О. В. Золотухіної-Аболіної, В. А. Малахова, А. Г. Харчева та інших учених досліджується соціальна природа пізнавальної діяльності як відображення суспільного буття, елементи надбудови над економічним базисом.

Наукове обґрунтування теоретичних і методичних засад організації технологічних підходів до організації процесу навчання представлено у дослідженнях О. В. Аксьонової, О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, О. М. Пехоти, Н. А. Побірченко, С. О. Сисоєвої, П. М. Щербаня, де схарактеризовані методи та форми навчальної діяльності (за рівнем активності учнів, рівнем залучення їх до продуктивної діяльності, дидактичною метою, способами організації тощо).

Класифікація методів навчання обумовлена наявністю в дидактичній теорії різноманітними підходами щодо виявлення сутності методів навчання та їх структури. Значний внесок у розвиток теорії методів навчання на сучасному етапі зробили А. М. Алексюк, Ю. К. Бабанський, В. І. Бондар, Є. Я. Голант, І. Я. Лернер, В. Ф. Паламарчук, М. Н. Скаткін та інші.

Формулювання мети статті. Метою нашого дослідження є обґрунтування основних шляхів активізації пізнавальної діяльності старшокласників при вивченні шкільного курсу економіки, особливості використання ефективних інтерактивних методів у навчальному процесі, що сприяють підвищенню рівня конкурентоспроможності освіти.

Активізація пізнавальної діяльності учнів ґрунтується на використанні загально педагогічних і дидактичних закономірностей і принципів навчання. В умовах традиційних методів навчання інформаційно-репродуктивного типу активність учнів мало проявляється. Такий підхід не стимулює навичок творчої діяльності, прагнення до самостійного пошуку та засвоєння знань, негативно впливає на особистість старшокласників, формує безініціативних суб'єктів навчання.

Особливе значення має вивчення предмета економіки в школі, оскільки випускники у майбутній діяльності мають вирішувати різноманітні життєві проблеми, зокрема, – економічні, для задоволення своїх щоденних потреб. Знання з економічних дисциплін формують рівень мислення, який дає впевненість діяти у повсякденному житті та здатність робити правильний вибір. Економічна освіта уможлиблює вирішення життєвих проблем випускників загальноосвітніх навчальних закладів, сприяє сомавізначенню, самореалізації особистості, зокрема:

- формує економічну та правову поведінку та культуру, завдяки чому вони можуть швидше адаптуватися до умов ринкової економіки;
- надає інформацію про професії, які потребує ринок;
- забезпечує загальними та спеціальними економічними знаннями, формує навички, вчить компетентно приймати рішення, обговорювати й оцінювати результати, прогнозувати наслідки прийнятих рішень;
- сприяє формуванню самодостатньої, соціально-адаптованої особистості тощо.

Аналізуючи особливості активізації навчання в економічній освіті, доцільно зупинитися на чинниках, які зумовлюють ефективність цього процесу. Як відомо, до кожної педагогічної системи входить низка компонентів, найважливішими з яких є суб'єкти, зміст, організаційні форми навчання та дидактичні принципи.

Так, у системі взаємодії суб'єктів навчального процесу діють такі шляхи активізації пізнавальної діяльності: індивідуальний і диференційований підходи, розвиток творчої особистості учня, актуалізація потреб та мотивів здобуття економічної освіти, використання принципів навчання старшокласників, удосконалення умов взаємодії через створення відповідного середовища, яке передбачає активізацію ролі учня. Важливим також є застосування різноманітних технічних засобів навчання, серед них комп'ютерні технології, зокрема, для встановлення зворотнього зв'язку та контролю навчальних досягнень школярів. Активізація пізнавальної діяльності характеризується постійною взаємодією школярів із вчителем у вигляді прямих та зворотних зв'язків і передбачає формування самостійності творчого вироблення індивідуальних рішень.

До основних чинників активізації, які пов'язані зі змістом навчання, можна віднести постійне його вдосконалення відповідно до цілей навчання, потреб практичної організаційної діяльності та рольової перспективи майбутнього фахівця. Значного поширення сьогодні набуває інтегроване навчання, яке дає змогу школярам використовувати знання та ідеї суміжних дисциплін для вирішення практичних питань і об'єднує потенціал усіх його основних компонентів. Стосовно активізації навчання через удосконалення організаційних форм навчання зазначимо надзвичайно важливу роль комп'ютерних технологій, застосування різноманітних інтенсивних розвивальних моделей вивчення шкільного курсу економіки, розвиток навичок навчальної праці, самостійні роботи реконструктивного і конструктивного характеру. Особистість учня проявляється тоді, коли він виявляє активність у

пошуку знань у тих обсягах, що відповідають його здібностям, докладає зусиль і старанності для розвитку певних якостей, які забезпечать його належну конкурентоспроможність.

Важливим є використання таких технологій, які безпосередньо пов'язані з дидактичними процесами, де основне місце посідають методи, засоби та логіко-пізнавальних прийомів (аналіз, синтез, узагальнення, аналогія, порівняння) активізації пізнавальної діяльності учнів для досягнення цілей навчання. Для цього зміст економічних дисциплін та методи навчання підбираються так, щоб не тільки допомогти старшокласникам у реалізації цілей, а й урахувати їхні інтереси, адже учіння тісно пов'язане з емоціями, з особистісними цінностями тощо.

Тому, вчитель має створювати належні умови активізації пізнавальної діяльності, керуючись положенням про те, що:

- наукові знання викликають зацікавленість учнів, а вчитель створює ситуації, якими вони захоплюються;
- завдання економічного змісту практично значущі для учнів в різних життєвих ситуаціях виявляють позитивне ставлення;
- емоційна навчальна діяльність викликає бажання долати труднощі;
- висока оцінка вартості знань у суспільстві збагачує мотивацію навчальної діяльності;
- колективний характер створює сприятливу атмосферу і прагнення зайняти відповідне місце серед ровесників;
- почуття гідності – важлива передумова позитивного ставлення до навчання;
- успіхи у навчанні, справедлива оцінка навчальних досягнень – сприяють стимулюванню навчальної діяльності.

Аналіз практики активізації економічного навчання свідчить, що багато проблем підвищення якості навчання можна вирішити за допомогою вдосконалення методики викладання на основі сучасних технологій. Удосконаленню процесу засвоєння й накопичення знань, формуванню в учнів навичок науково-дослідної та практичної діяльності сприяють використання ефективних інтерактивних форм активізації творчої діяльності школярів не тільки на уроках економіки а також у позаурочній діяльності.

До таких інноваційних технологій сучасні дидактик відносять:

- тренінгові технології – зорієнтовані на концептуалізацію практичного досвіду школярів та актуалізацію нагромадження теоретичних знань (модифікації: тематичні і комплексні тренінги, аналіз конкретних ситуацій, ігрові технології);
- програмоване навчання – спрямоване на засвоєння (запам'ятовування) структурованих та логічно побудованих фреймів, що супроводжуються поетапним контролем і підкріпленням;
- мультимедійні технології – низку функцій вчителя виконують технічні засоби навчання (надання інформації повідомлювального, довідкового та ілюстративного плану, виконання вправ і текстових завдань, ведення обліку тощо) [1, с. 531-532].

Важливо зазначити ефективність використання різновиди індивідуальних, групових та колективних творчих справ активізації діяльності школярів. Серед них: турніри знавців, вікторини, круглий стіл, конкурси творчих проєктів, об'єднання за інтересами та інші (див. рис. 1). Такі форми стимулюючої творчої діяльності, мають реалізовуватись у процесі навчальної та позаурочної діяльності школярів економічного спрямування.

Рис. 1. Використання інтерактивних технологій організації пізнавальної діяльності старшокласників

У процесі застосування інтерактивних технологій формування організаторських умінь вважаємо доцільним використання не тільки колективних, а й групових форм спільної діяльності старшокласників. Такі форми передбачають формування в учнів старших класів умінь організувати діяльність малих груп, кваліфікувати виконавців, організувати взаємодопомогу, гуманне співробітництво. Слушною є думка про те, що в груповій діяльності школярів не «розділяти» на групи, а «об'єднувати» в групи. У таких об'єднаних групах учні активні, творчі, здатні спільно працювати.

Науковці характеризують інтерактивне навчання також, як спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Для довідки додамо, що термін «інтерактив» з англійської «interact», де «inter» – взаємний і «act» – діяти. Відповідно – інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Суть інтерактивного навчання в тому, що навчально-виховний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників (колективної, групової), де всі є рівноправними, вони розуміють, що роблять, рефлексують з приводу

того, що знають, вміють і здійснюють. Інтерактивні форми сприяють формуванню демократичних взаємовідносин, умінь спілкуватися, критично мислити, приймати продумані рішення [6, с. 8-9].

Інтерактивні технології навчання класифікуються науковцями в основні чотири групи. По-перше, кооперативне навчання. Найпоширенішими методами цієї групи є робота в парах під час проведення письмових опитувань, тестування, виконання завдань; синтез думок для вирішення складних проблем під час практичних занять; коло ідей при вирішенні суперечливих питань. Такі методи співпраці дають можливості школярам виконувати завдання, що сприяють розвитку навичок спілкування у групі, критично мислити, переконувати. По-друге, колективно-групове навчання, при якому використовуються методи: «коло ідей», «мікрофон»; мозкова атака при вирішенні проблемних завдань, наприклад, дерево рішень при аналізі конфліктних ситуацій. Ці методи допомагають учням висловити свою думку. По-третє, ситуативне моделювання, до цієї групи можна віднести імітаційні ігри-тренінги та рольові ігри. Четверта група – це опрацювання дискусійних питань. При цьому застосовуються методи: «займи позицію» (власна думка) та дискусія. Такі методи допомагають учням відстоювати власну думку, вести дискусію, стимулюють до розвитку критичного мислення, поглиблюють знання з обговорюваної теми.

Інтерактивні технології сприяють інтенсифікації й оптимізації навчально-виховного процесу на уроках економіки і дають можливість: полегшити процес засвоєння програмового матеріалу з економіки; активізувати навчальну діяльність учнів; формувати вміння аналізу навчальної інформації, творчого підходу до засвоєння навчального матеріалу; формулювати власну думку, правильно її висловлювати, додавати свою точку зору, аргументувати та дискутувати; знаходити раціональні шляхи розв'язання проблем, формувати навички проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт.

На розвиток і формування особистості старшокласників впливає ряд чинників, які визначають їх життєдіяльність, але основним із них – є освіта, що допомагає випускнику віднайти свій шлях у майбутнє життя після закінчення школи. Рання юність визначається як період становлення самостійності, соціального й особистісного самовизначення, пошуку та самоствердження, досягнення особистого успіху. Тому, доцільно організувати активну пізнавальну й практичну діяльність учнів з метою засвоєння ними соціального досвіду, як активний пізнавальний процес, де діяльність самого учня і разом з учителем розширює його знання, формує вміння, розвиває творчі здібності.

В організації навчального процесу активізації діяльності школярів при вивченні економічних дисциплін важливим є оптимальне поєднання різних форм навчальної, практичної та наукової діяльності учнів; варіативності, індивідуалізації та диференціації завдань, контролю за їх виконанням, а також комп'ютерної підтримки в процесі виконання різних видів індивідуальної та колективної роботи. Майстерність вчителя полягає в тому, щоб вибрати оптимальне поєднання методів і засобів навчання, методичних прийомів, які забезпечують пізнавальний інтерес до економічних дисциплін, формування і розвиток сучасної економічної культури особистості, здатності до самостійного свідомого суспільного вибору.

Отже, процес активізації пізнавальної діяльності школярів, розвиток індивідуальних творчих здібностей має відповідати як їх особистим інтересам, так і інтересам суспільства в цілому. При вивченні шкільного курсу економіки важливо змодельовати в узагальненому вигляді сучасні виробничі відносини й показати місце і роль творчості та творчої особистості в соціумі. Таким чином, відбувається професійне самовизначення школяра, самотестування своїх здібностей до майбутньої професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Аксьонова О. В. Методика викладання економічних дисциплін : навч. посіб. / Олена Валентинівна Аксьонова. – К. : КНЕУ, 2006. – 708 с.
2. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112с.
3. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / Лернер Исаак Яковлевич. – М., 1981. – 184 с.
4. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти – К. : Видавничий Дім «Слово», 2004. – 616 с.
5. Побірченко Н.А. Формування особистісної готовності учнів загальноосвітньої школи до підприємницької діяльності.–К.,1999. – 285 с.
6. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко та ін. ; за ред. О.І. Пометун. – К. : Вид-во А.С.К., 2004. – 192 с.

The paper explores ways to accelerate the learning process, their essence and meaningful; generalized variety of individual, group and collective creative affairs revitalization of students. Grounded didactic conditions of intensification of training activities high school students in the study of economics in school, characterized methods of interactive learning.

Key words: *educational process, cognitive activity, interactive learning, technological approaches to learning.*

УДК: 371.38

Піддячий М. І.

ОРІЄНТИРИ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті аналізуються орієнтири суспільства на світову інтеграцію; спрямованість цивілізаційного процесу на підвищення значущості ідейної, духовної, гуманітарної, соціально-професійної сфер; розширення можливостей учнів до саморозвитку впродовж життя; особливості, завдання, суть, роль і місце педагога в організації освітнього процесу профільної школи; роль праці у формуванні свідомості й цінностей; процес цілеспрямованої професіоналізації особистості; наукове пізнання і осмислення мотивів вибору професії з метою забезпечення особистісного поступу кожного учня.

Ключові слова: *соціально-професійна орієнтація, готовність, профільне навчання, підготовка до професійної діяльності, розвиток, формування, компетентності, технології.*

Українське суспільство зорієнтоване на європейську і світову інтеграцію. Цей вибір розвитку зумовлений історичними, економічними й соціальними чинниками. Обраний шлях у напрямку цивілізаційної моделі, уможлиблює досягнення прогресу в усіх сферах життєдіяльності особистості, суспільства і держави. Світовий вибір – це водночас і рух до стандартів демократії, інформаційного суспільства, соціально орієнтованого ринкового господарства, що базується на засадах верховенства права і забезпечення прав та свобод особистості. Забезпечити підґрунтя для демократичного, політичного, правового, соціального, технологічного спрямування держави, її трансформування у світовий інтеграційний процес як високорозвиненої країни з конкурентоспроможною економікою й стабільною соціальною і політичною системою,

© Піддячий М. І., 2011